E. Stanula

"Stoicisme et stoiciens face au problème de l'au-dela", R. Hoven, Paris 1971 : [recenzja]

Studia Philosophiae Christianae 11/1, 211-212

1975

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

MUZEUM HISTORII POLSKI

bliograficznych, dotyczącej filozofii patrystycznej (536—537), wykazu używanych skrótów (537—538), indeksu rzeczowego, precyzyjnie ułożonego według najistotniejszych pojęć filozoficznych (539—542), indeksu imion i nazw (543—548).

Książka A. Warkotsch'a stanowi ciekawą próbę rozwiązania problemu o dwóch aspektach: z jednej strony w jakim stopniu młode chrześcijaństwo włączyło spontanicznie do swojej teologii myśl filozoficzną starożytnej Grecji i Rzymu, z drugiej strony o ile starożytna filozofia wywarła wpływ na ukształtowanie się pojęć chrześcijańskich. Autor rezygnując z najczęściej stosowanych metod, to znaczy omówienia wpływu grecko-rzymskiej filozofii na poglądy wczesnochrześcijańskich pisarzy, w formie dobrze przemyślanych i wybranych tekstów ukazuje związek pomiędzy patrystyką a starożytną filozofią. Tego rodzaju metoda w rozwiązaniu problemu wydaje się nie tylko właściwa, ale z punktu widzenia dydaktycznego bardzo uzasadniona. Aby jednak czytelnik nie czuł się przygnieciony ciężarem różnorodnych tekstów, autor je nie tylko usystematyzował, lecz także wyposażył najpierw w krótkie omówienie znaczenia danego autora dla filozofii, a następnie, co wydaje się ważniejsze, w ujęcie ich w pewnego rodzaju definicje, umieszczone przed każdym cytowanym fragmentem literatury patrystycznej. Wspomniane definicje, czy raczej syntezy treści w połączeniu z tekstem tworzą tak silny związek, że wydaje się, iż autor przekreśla zapowiedzianą metodę we wstępie, albowiem nie tylko cytuje, lecz także subtelnie interpretuje. Z tego punktu widzenia praca jest czytelna i zasługuje na uznanie.

Można by dyskutować odnośnie wyboru takich a nie innych tekstów. W tym względzie wydaje się, że nigdy nie będzie jednomyślności, ponieważ każdy autor takiej pracy z J. Migne'a wybierze to, co sam uważać będzie za bardziej reprezentatywne. Może również budzić podejrzenie zdanie ze wstępu autora, że forma antologii „wierniej" odtwarza związek między patrystyką a starożytną filozofią. Być może, że „wierniej", jeśli się przytacza tekst w języku oryginalnym. Każde natomiast tłumaczenie, a dalej dobór tekstu jest wprawdzie subtelną, ale narzucającą się sugestią interpretacyjną. Tego rodzaju sugestia jest jednak nieunikniona, a z punktu widzenia dydaktycznego nawet konieczna. Z punktu widzenia właśnie dydaktycznego wydaje mi się książka A. Warkotsch'a godną naśladownictwa i w miarę możliwości należałoby ją udostępnić polskim czytelnikom, a zwłaszcza studentom filozofii chrześcijańskiej.

R. Hoven: *Stoïcisme et stoïciens face au problème de l'au-delà*. Les Belles Lettres, Paris 1971.

Stoicyzm, aczkolwiek poświęcono mu już sporo uwagi, zwłaszcza w ostatnich dziesiątkach lat, stanowi nadal ponętny i aktualny temat

dla wielu uczonych oraz licznych prac dyplomowych. Wśród tych ostatnich interesujący jest temat rozprawy doktorskiej René Hovena. Autor podjął się szczegółowego przebadania stoicyzmu w aspekcie losu duszy ludzkiej po jej odłączeniu się od ciała. Autor stawia sobie konkretne pytanie: czy istnieje nadal, a jeśli tak, jaki jest stan duszy po śmierci człowieka. Odpowiedź na postawione pytanie daje autor na 179 stronach swej pracy doktorskiej, napisanej według schematu metodologicznego rozpraw dyplomowych. We wstępie ustawia problem oraz omawia okoliczności, skłaniające autora do podjęcia się takiego tematu (s. 9—12), następnie przedstawia bogatą bibliografię, dotyczącą stoicyzmu w ogóle oraz jego problemu (13—24). Na trzon pracy składa się dwie części, każda złożona z czterech rozdziałów. W pierwszej części przedstawia pogląd stoików, począwszy od Zenona aż do Posydoniusza na temat losu duszy po śmierci człowieka. Druga część omawia to samo zagadnienie, tylko na podstawie stoików cesarstwa rzymskiego. Każda część oraz poszczególne rozdziały kończą krótkie syntezy osiągniętych wyników. Osiągnięte wyniki podsumowuje jeszcze raz pod koniec rozprawy: dusza po odłączeniu się od ciała istnieje nadal przez bliżej nieokreślony czas, później łączy się z duszą świata. Pogląd ten u stoików nie jest jednomyślnie przyjmowany. Zróżnicowanie poglądów w tym względzie autor dostrzega w zależności od etapu rozwoju stoicyzmu. Stoicyzm późniejszy jest bardziej zróżnicowany. Rozprawę kończy indeks rzeczowy (s. 164—167) oraz indeks analizowanych w rozprawie autorów starożytnych (169—178).

Książka R. Hoven'a, wyróżniająca się zwięzłością analiz, jasnością formułowanych wniosków i siłą przekonania, stanowi ogromną pomoc do zrozumienia patrystycznych poglądów na losy duszy po śmierci człowieka, dalej na temat kosmologii wczesnochrześcijańskich, mocno przesiąkniętych stoicyzmem.

Le néoplatonisme. Colloques internationaux du Centre National de la Recherche Scientifique. Sciences humaines. Royaumont 9—13 juin 1969. Paris 1971, ss. XIV + 496.

Już pięć lat upłynęło, kiedy we Francji, w miejscowości Royaumont odbyło się międzynarodowe sympozjum, poświęcone w całości neoplatonizmowi. Sympozjum zorganizowało Centrum badań myśli antycznej, pod kierownictwem profesora Sorbony, M. Schuhla. Potrzebą sympozjum zrodziła myśl konfrontacji badań francuskich uczonych z osiągnięciami uczonych innych krajów, którzy swymi pracami otworzyli nowe drogi, prowadzące do lepszego zrozumienia neoplatonizmu. W sympozjum wzięło udział około 70 uczonych z Europy i Ameryki. Wśród listy uczestników niestety brak jest nazwisk polskich specjalistów w zakresie starożytnej historii filozofii.